

شاخصه های خانواده سالم از منظر اسلام

نگارنده:

سمانه مرادی شاه قاسمی

سطح دو ، مدرسه علمیه حضرت آمنه (س)

پست الکترونیکی : moradialiireza@gmail.com

الف

چکیده

موضوع پژوهش حاضر بررسی شاخصه های خانواده سالم از منظر اسلام بوده است . که این تحقیق با هدف تعیین شاخصه های خانواده سالم صورت گرفته است . و در انجام تحقیق از روش کتابخانه ای استفاده شده است . اسلام خانواده را از مهم ترین و اساسی ترین واحدهای اجتماعی می داند و شاخصه ها و معیارهایی را برای حفظ سلامت و موفقیت آن قرار داده است .

که با توجه به تحقیقاتی که صورت گرفته است . خانواده سالم از منظر اسلام دارای شاخصه های اعتقادی ، اخلاقی رفتاری و اقتصادی می باشد ؛ شاخصه هایی همچون : اعتقاد به خدا و معاد ، اخلاق نیکو ، تقوامداری ، معنویت مداری ، کسب حلال و اعتدال و میانه روی و... که در صورتیکه یک خانواده دارای این شاخصه ها باشد به رشد و سعادت خواهد رسید . و به راحتی در مقابل سختی ها و ناهمواری های مسیر زندگی مقاومت خواهد کرد . و الگوی مفید و بسیار خوبی برای سایر خانواده ها خواهد بود .

کلید واژه : شاخص ، خانواده ، خانواده سالم

مقدمه

انسان موجودی پویا، اجتماعی و ساختار یافته ای است که پیوسته جهت رفع نیاز هایش در حال تعامل است. اصلی ترین بستری که می تواند پاسخگوی نیاز های انسان باشد، خانواده است. برای این که خانواده بتواند مسیر صحیح خود را در پیش گیرد نیاز به شاخص ها و معیارهایی دارد که با الگو گیری از آنها مسیر رشد و سعادت خود را طی کند

خانواده نخستین و مهم ترین نهاد اجتماعی و رکن اصلی جامعه است و علی رغم اینکه هسته ای کوچک از اجتماع را تشکیل می دهد، کانون رشد و تربیت انسان ها و محل تامین نیاز های اساسی جسمی، عاطفی و روحی انسان است که در حقیقت اساس چگونگی شخصیت فرد را پی ریزی می کند. در فرهنگ اسلامی، خانواده نهاد مقدس و دژ استواری است که بیشترین مسولیت را در قبال فرد برای رسیدن به اهدافش و تکامل وجودی انسان بر عهده دارد. بنابراین از نظر اسلام اصلاحات باید از خانواده آغاز شود و زن و مرد مسلمان باید بنای زندگی اجتماعی را در خانواده پی ریزی کنند. متأسفانه امروزه این کانون گرم خانواده با ابزار ها و شیوه های گوناگون دشمنان مورد تهاجم قرار گرفته به طوری که در برخی از خانواده ها شاهد این هستیم که در رفتار والدین با یکدیگر و حتی رفتار آنها با فرزندان دشواری هایی وجود دارد که این مسائل باعث تزلزل و سست شدن بنای خانواده شده است.

امام راحل (ره) نیز می فرماید: > خانواده، مبنای جامعه ماست. اگر خانواده ها از نظر اخلاقی متزلزل شوند، تمام جامعه ما متزلزل خواهد شد. < ۱ اگر خانواده ها و مسولان جامعه با بی توجهی از کنار این مساله مهم بگذرند رفته رفته آسیب های جدی بر زیربنای خانواده وارد می شود. بنابراین توجه و اهمیت به خانواده امری جدی و ضروری برای جامعه اسلامی است. و برای این که خانواده بتواند مسیر صحیح خود را در پیش گیرد نیاز به شاخص ها و معیارهایی دارد که با الگو گیری از آنها مسیر رشد و سعادت خود را طی کند.

لذا این موضوع ما را بر آن داشت تا در این مقاله، پژوهشی در رابطه با شاخصه های خانواده سالم در حوزه اعتقادی، اخلاقی رفتاری و اقتصادی از منظر اسلام صورت گیرد تا مسولان و خانواده ها با آشنایی به این شاخصه ها جلوی فروپاشی و متزلزل شدن کانون گرم خانواده را بگیرند.

کتاب ها و مقاله های متعددی در زمینه خانواده سالم نوشته شده است.

۱- کتاب سبک زندگی خانواده از دیدگاه قرآن کریم اثر علیرضا انصاری، حسین سیف الهی که این اثر به صورت مختصر با استفاده از آیات و تفسیر آن به شناخت ویژگی های خانواده می پردازد. در این اثر از روش کتابخانه ای استفاده شده است.

۲- کتاب سیمای خانواده در اسلام اثر جمعی از نویسندگان به صورت کلی و جامع به معرفی ویژگی های خانواده و چالش های آن می پردازد و هدف خود را بیشتر بر مساله فرزند آوری و فرزند پروری می گذارد و از روش توصیفی تحلیلی استفاده می کند.

۳- کتاب سبک زندگی اسلامی در خانواده اثر محمدعارف صداقت به سبک زندگی اسلامی با به کار گیری از آیات به بعد رفتاری، معنوی، اقتصادی مورد تحلیل قرار گرفته است و در فصل های آخر آسیب های وارده بر خانواده را معرفی می کند. در این اثر از روش توصیفی تحلیلی کتابخانه ای استفاده شده است.

همچنین در برخی از کتاب ها و مقاله های دیگر به صورت عام و تیتروار به این مساله اشاره شده است. این تحقیق به طور خاص به مساله شاخصه های خانواده سالم می پردازد و موضوع را به صورت تخصصی از منظر دین اسلام مورد بررسی قرار می دهد و از سایر آثار گذشته بهره می گیرد و نظر دین اسلام را به صورت واضح بیان می کند.

شاخصه های خانواده سالم از منظر اسلام چیست؟

۱- شاخصه های اعتقادی خانواده سالم از منظر اسلام چیست؟

۲- شاخصه های اخلاقی ، رفتاری خانواده سالم از منظر اسلام چیست؟

۳- شاخصه های اقتصادی خانواده سالم از منظر اسلام چیست؟

هدف از این پژوهش به دست آوردن شاخصه های اعتقادی ، اخلاقی رفتاری ، اقتصادی و ... خانواده سالم از منظر اسلام ، تا در جامعه اسلامی مورد استفاده قرار گیرد . در این تحقیق از روش کتابخانه ای استفاده شده است .

۱- مفهوم شناسی

شاخص : در لغت به معنی نمودار ، الگو ، سرمشق ، الگو و ممتاز می باشد . ۱

و در اصطلاح به معنی ویژگی های کلی است که ویژگی های خرد تری را در درون خود جای می دهد و برجستگی و اهمیت بیشتری دارد . به عبارتی واضح تر شاخص ها به منزله معیارهایی هستند که به وسیله آنها می توان کمیت یا کیفیت یک موضوع را اندازه گیری کرد .

خانواده : در لغت به معنی خاندان ، دودمان و تبار آمده است . ۲

و در معنای اصطلاحی آنان ختلاف نظر وجود دارد تعریف های متعددی از جانب اندیشمندان ، از خانواده مطرح شده است و می توان آن را چنین تعریف کرد : خانواده یک واحد اجتماعی است که از ازدواج یک مرد و یک زن به وجود می آید و با تولد فرزندان توسعه پیدا می کند .

خانواده سالم : از دو کلمه خانواده و سالم تشکیل شده است که معنی لغوی خانواده گذشت . کلمه

سالم در لغت به معنی درست ، بی عیب و صحیح می باشد . ۳

۱ . معین ، لغت نامه معین ، باب حرف ش

۲ . دهخدا ، لغت نامه دهخدا ، باب حرف خ

۳ . همان ، باب حرف س

و در اصطلاح خانواده ی سالم خانواده ای است که وظایفی را که اسلام برای آن در نظر گرفته بتواند به درستی ایفا کند . و خانواده سالم همانند خاک سالمی است که در آن افراد رشد سالم دارند و انسان ها بالغ می شوند . که به دنبال آن جامعه نیز سالم می شود .

۲- شاخصه های اعتقادی

عقیده و باور نقش اساسی در زندگی انسان دارد و این مساله در دین اسلام نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است . پیامبر اکرم (ص) می فرمایند : از میان شما ، کسی برترین ایمان را دارد که بهترین شناخت را داشته باشد . ۱ . برترین افراد از نظر ایمان را کسانی می داند که شناخت و معرفت آنان بر دیگران برتری دارد . بر اساس آموزه های دین اسلام ، خانواده سالم در بعد اعتقادی باید دارای ویژگی های زیر باشد :

۲-۱ اعتقاد به خدا

حقیقت ایمان شناخت علمی و باور قلبی و تسلیم در ظاهر و باطن ، در برابر حق است . بنابراین اگر انسان به چیزی یقین دارد اما در باطن یا ظاهر تسلیم در مقابل آن نیست ایمان ندارد ایمان اگر در اعماق جان نفوذ کند حتما شعاع آن ، در اعماق انسان خواهد تابید ، و عمل او را عمل صالح می کند ، همچنین چراغ پر نوری که در درون اتاقی برافروزد ، اشعه آن از تمام پنجره ها و دریچه ها به بیرون می تابد ، و چنین است چراغ پر فروغ ایمان که در قلب انسان روشن می شود . شعاعش از چشم و گوش و زبان و دست او آشکار می گردد. قرآن کریم می فرماید : > و من یومن بالله و یعمل صالحا یدخله جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ابدًا < . ۲ آن کس که به خدا ایمان آورد و عمل صالح انجام دهد ، او را وارد باغهایی از بهشت خواهد ساخت

۱. شعیری ، جامع اخبار ، ص ۵

۲. طلاق ، آیه ۱۱

که از زیر درختانش نهرها جاری است، همیشه در آن خواهند ماند. ایمان به خداوند، در رفتار انسان و اعضای خانواده آثاری دارد و هر یک از آنان به شیوه‌ای خاص بر کارآمدی خانواده تاثیر می‌گذارد. از امام رضا (ع) درباره اولین واجبی که خداوند بر گردن بندگان نهاده است، سوال شد. حضرت فرمودند: اقرار و ایمان به خدا و به پیامبر خدا و به حجت خدا و هر چه از نزد خدای بزرگ آمده است. ۱. خانواده دینی، چون در پرتو مهر خدا شکل گرفته، کانون عشق و محبت است محور همه محبت‌ها، حب و مهرورزی به حضرت حق است و سایر محبت‌ها بر محور این کانون می‌گردند. محبت اصلی مختص به خداست و محبت نسبت به اعضای خانواده و دیگر اشخاص در صورتی مقبول است که در طول محبت خدا باشد و از سوی حضرت حق مورد تایید قرار گرفته باشد. پیامبر و اهل بیت (ع) او در زمره کامل‌ترین مصداق برای چنین محبتی هستند. فرد با ایمان در جهان هستی خود را مانند فردی می‌داند که در کشوری با قوانین و دستورهای حکومتی صحیح و عادلانه زندگی می‌کند؛ به حسن نیت گردانندگان اصلی کشور ایمان دارد، و به طور طبیعی زمینه رشد و تعالی خویش و دیگر اعضای خانواده اش را فراهم می‌بیند و معتقد است فقط سستی و کم‌کاری خود او است که ممکن است موجب عقب ماندگی او شود. این اندیشه او را با خوش بینی و امیدواری به حرکت و جنبش او می‌دارد و برای غلبه بر مشکلات احتمالی از هیچ تلاشی فروگذار نمی‌کند. در سوی دیگر، در دل اعضای خانواده بی‌ایمان پر از کینه و نا آرامی است؛ سرپرست خانواده به فکر اصلاح خویش و اعضای خانواده اش نیست، اعضای این جامعه کوچک از زندگی لذت نمی‌برند و با دیدن کوچک‌ترین مشکلی فریاد اعتراض بلند می‌کنند. خداوند در قرآن می‌فرماید: < و من اعرض عن ذکری فان له معیشه ضنکا >. هر کس از توجه و یاد من رویگرداند، زندگی سخت و پر از فشاری خواهد داشت. براساس این آیه شریفه، زندگی خانوادگی برای اعضای مومن آن، لذت بخش خواهد بود

۱. صدوق، عیون اخبار الرضا (ع)، ج ۲، ص ۹۹

۲. طه، آیه ۱۲۴

و شرایط سخت برای آنان قابل تحمل خواهد بود و فرزندان این خانواده نیز آموزش کافی را برای رویارویی با عوامل پدید آورنده ناکارآمدی می آموزند . ۱

۲-۲ اعتقاد به نبوت و امامت

دومین باور دینی که رکن دینداری به شمار می رود، اعتقاد به رسالت انسان هایی از سوی خداوند است که به عنوان انبیای الهی در تاریخ شناخته شده اند . در زندگی انسان ، نقش باور به اصل نبوت و امامت به دو بعد ، باز می گردد : اولین بعد ، آموزش امور دینی به ویژه زندگی بر اساس اصول دینی است . راه منحصر به فرد شناخت تعالیم دین ، پس از کلام خداوند ، سخنان پیامبر و جانشینان ایشان است ، به گونه ای که حتی استفاده صحیح از کلام خداوند نیز مبتنی بر شناخت و درک سخنان اولیای دین (ع) است . دومین بعد در رابطه با اعتقاد به رسالت و امامت ، نقش الگو دهی آنان است. اصل همانند سازی که در ضمن تقلید و الگو گیری از کودکی در انسان وجود دارد ، عامل اساسی یاد گیری است ، به گونه ای که برای کودکان تقلید از الگوهای شایسته ، هنگام حل مشکل یا در رویارویی با محیط اطراف ، تاثیر بسیار مثبتی دارد . افزون بر این ، از میان شیوه های متعدد یادگیری ، مشاهده الگو موثر ترین روش ها ست . در زمینه چگونگی روابط اعضای خانواده و نوع رفتارها نیز پیروی و همانند سازی با انسان هایی که تعالیم دین به طور کامل در آنها تجلی یافته ، ضروری است . از آنجا که افراد برای یادگیری شیوه رفتار و برخورد مناسب در خانواده ، به نمونه های عینی رفتاری در همه ابعاد زندگی نیازمند هستند ، خواه ناخواه به سوی چنین الگوهای کشیده می شوند ؛ از این رو ارائه نمونه های مناسب ، برای کارایی بهتر افراد و خانواده ها و رویارویی با مسائل زندگی ، سودمند خواهد بود . در این باره ، قرآن افرادی را که به دنبال کمال معنوی هستند ، دعوت می کند که پیامبر (ص) را الگویی نیکو در زندگی در نظر گیرند . همچنین در این جهت ، رفتار اولیای دین (ع) از اولین تا آخرین مرحله زندگی خانوادگی درس آموز است . ۲

۱. صفورایی ، پژوهش نامه مطالعات اسلامی زنان و خانواده ، ص ۳۴

۲. پناهی ، نشریه معرفت اخلاقی ، ص ۸۱

خداوند متعال در قرآن می فرماید: > لقد كان لكم في رسول الله اسوه حسنه لمن كان يرجوا الله و اليوم الاخر و ذكر الله كثيرا <. ۱ یقینا برای شما در روش و رفتار پیامبر خدا الگویی نیکویی است برای کسی که همواره به خدا و روز قیامت امید دارد و خدا را بسیار یاد می کند. این ناخدای بزرگ به هنگامی که سفینه اش گرفتار سخت ترین طوفانها می شود کمترین ضعف و سستی و دستپاچگی به خود راه نمی دهد ، او هم ناخداست هم لنگر مطمئن این کشتی ، هم چراغ هدایت است . ۲.

۲-۳ اعتقاد به معاد

باور به معاد نقش مهمی در اعمال انسان دارد ؛ زیرا اعمال انسان در حقیقت از عقاید و ایمان او سرچشمه می گیرد . کسی که اعتقاد دارد تمام اعمال او چه خوب و چه بد در روز قیامت مورد بررسی قرار می گیرد . دقت کافی و بیشتری نسبت به اعمال خود در این دنیا دارد همان طور که در این دنیا انسان از چیزی که مسموم کننده است می پرهیزد و هرگز اقدام به خوردن آن نمی کند و همیشه می کوشد از چیزی استفاده کند که برای او مفید باشد . ۳ احساس مسئولیت یکی از عوامل مهم مهار رفتار فردی و اجتماعی انسان به شمار می آید. یکی از آثار پر برکت اعتقاد به معاد ، بیدار شدن این احساس در ژرفای وجود انسان ها است . قرآن کریم برای تاکید بر مسولیت انسان در برابر رفتار خویش ، با لحنی آمیخته به انکار و ا عتاب در سوره قیامت می فرماید :>
ایحسب الا نسان ان یترک سدی < ۴ آیا انسان گمان می کند بی هدف رها می شود ؟
اگر اعضای خانواده به جهان پس از مرگ معتقد باشند و در مورد یک دیگر احساس مسولیت کنند ، به انجام وظایف و مسولیت های خود پایبند اند و از انجام رفتار های ناسالم پرهیز می کنند .

۱. احزاب ، آیه ۲۱

۲. برگزیده تفسیر نمونه ، ج ۳ ، ص ۶۰۰

۳. کانون آرامش ، ص ۱۶۸ و ۱۶۹

۴. قیامت ، آیه ۳۶

اعتقاد به جهان آخرت نقش مهار کننده و بازدارنده نیز دارد. باور داشت حسابرسی اعمال در روز قیامت و پاداش و مجازات افراد بر اساس رفتار هایشان و... افراد را از بسیاری از رفتار های نامناسب باز می دارد. ۱ و موجب سلامت خانواده می شود. و وقتی در جامعه ای خانواده ها سالم باشند آن جامعه نیز سالم خواهد بود. بر اثر باور نداشتن به معاد خانواده به کارکرد های محدوده زندگی خانوادگی اکتفا می کند و خانواده در اثر بی هدفی به راحتی به جدایی و انحلال کشیده می شود. باور به معاد از مواردی است که سلامت خانواده متوقف بر آن می باشد، زیرا کسی که به معاد و قیامت باور و اعتقاد دارد خود را در مقابل خداوند متعال پاسخ گو می داند و به فرامین الهی جامه عمل می پوشاند و اگر همه افراد خانواده اینگونه باشند خانواده سالم می ماند. و در این صورت است که خانواده مسیر سعادت خود را طی می کند. همانگونه که در دنیا بندگان شایسته ای بودند در قیامت نیز، از نعمت های الهی بهره مند خواهند شد. اعتقاد به معاد و امید به دنیای باقی موجب تحکیم پایه های امید در خانواده می شود و سلامت خانواده را به دنبال خواهد داشت. همانطور که خداوند متعال می فرماید: < و اتقوا الله و اعلموا انکم ملاقوه و بشر المومنین > ۲ بدانید که محققا نزد خدا خواهید رفت. (و ای رسول) اهل ایمان را بشارت ده.

۳- شاخصه های اخلاقی، رفتاری

۳-۱ اخلاق نیکو

مومن حقیقی به خوش خلقی و مدا را با دیگران شناخته می شود. خداوند متعال درباره اخلاق رسول خدا (ص) می فرماید: < انک لعلی خلق عظیم > ۳ مسلما تو بر شیوه (اخلاقی) بزرگوارانه ای هستی. و عامل محبوبیت و رمز جاذبه و موفقیت او را عطوفت و مهربانی و اخلاق نرم و زیبا معرفی می کند

۱. صفورایی، مطالعات اسلامی زنان و خانواده ص ۴۰

۲. بقره، آیه ۲۲۳

۳. قلم، آیه ۴

: و لو كنت فظا غليظ القلب لا نفلوا من حولك ۱ اگر خشن و تندخو و سخت دل بودی ،مردم از دور تو پراکنده می شدند . از روایات استفاده می شود که حسن خلق کلید بهشت ، وسیله جلب رضایت خدا ، نشانه قدرت ایمان است . ۲ عامل مهمی که می تواند روح سرکش انسان را جهت دهد ، اخلاق نیک است . البته اخلاق نیک ، تنها خنده رویی و خوش خلقی نیست ، بلکه منظور ، داشتن صفات و خلق و خوهای پسندیده و مدارا با افراد است . اساس زندگی زناشویی ، نیز در پرتو حسن اخلاق فراهم می شود . ۳ اخلاق هر انسانی تاثیر مستقیم در زندگی او دارد. این تاثیر در محیط خانواده نقش افرین تر است ؛ زیرا مسائل عاطفی در خانواده بر مسائل دیگر غلبه دارد ، اگر اعضای خانواده از اخلاقی نیکو بهره مند باشند ، محیط خانواده تبدیل به بهشت و در غیر این صورت ، به جهنمی سوزان تبدیل خواهد شد . امام علی (ع) می فرماید : بحسن الاخلاق يطيب العيش ۴ با خوش خلقی ، زندگی نیکو و مطلوب می گردد. زندگی انسان در سایه خوش خلقی زیباتر و گواراتر می شود زیرا به صورت فطری انسان با داشتن خوش خلقی از زندگی خویش لذت می برد ۵

۲-۳ احترام

انسان دوست دارد مورد احترام دیگران قرار گیرد و حرمتش را به نیکی پاس دارند . در عرصه خانواده نیز رعایت این امر ، ضروری است . امام صادق (ع) می فرماید : سعیده سعیده امراه تکرّم زوجها ولا تؤذیه و تطیعه فی جمیع احواله .

۱. آل عمران ، آیه ۱۵۹

۲. کانون آرامش ، ص ۱۷۲

۳. سالاری فر ، خانواده از نگرش اسلام و روانشناسی ، ص ۳۶

۴. غرر الحکم ، ص ۲۵۵

۵. صداقت ، سبک زندگی اسلامی در خانواده ، ص ۱۰۹

خوشا به سعادت زنی که شوهرش را بزرگ شمارد ، به او آزار نرساند و مطیع همسرش باشد . ۱ .
احترام و محبت در رابطه خانوادگی ، نقش بسیار مهمی در سلامت خانواده دارد . هر چه احترام و
محبت بیشتر باشد ، زندگی خانوادگی از آرامش و لذت افزون تری برخوردار خواهد بود .

حفظ حرمت زنان و رعایت آداب معاشرت با آنان ، از توصیه های خداوند به مردان است که خداوند
متعال در قرآن کریم می فرماید : < و عاشروهن بالمعروف > با زنان به طور پسندیده معاشرت
کنید . ۲ . شادابی کانون خانواده ، بستگی به حضور با نشاط زن در کانون دارد ؛ اما نشاط زن به
احترام و محبت مرد و زن به یکدیگر وابسته است . ۳ .

احترام زن و شوهر به یکدیگر در سلامت روحی ، افزایش محبت و تحکیم خانواده تاثیر بسزایی دارد
در زندگی مشترک ، شاید رعایت کامل آداب امکان نباشد ، ولی وجود احترام متقابل ، اصلی
اساسی است .

درگیری ها و اختلاف های آشکار ، هنگامی پدید می آیند که پرده حرمت میان زن و شوهر
دریده شود و آن دو برای یکدیگر ارزش و احترامی قائل نباشند . مهم ترین شیوه برای جلوگیری از
پیدایش درگیری ها میان زن و شوهر ، تحکیم روابط آنان است . تکریم همدیگر ، طرفین را به
یکدیگر علاقه مند می کند . هر یک از زن و شوهر باید نکات مثبت زندگی همسر خود را بیابد و او
را برای آن نکات مثبت تکریم کند . بزرگداشت و تکریم شخصیت ، نیاز طبیعی هر انسانی است و
انسان به دلیل غریزه حب ذات که در طبیعت او نهاده شده ، به ذات خویش علاقه دارد و مایل است
دیگران نیز شخصیت او را بپذیرند و گرامی بدانند . ۴ .

۱ . عاملی ، وسائل الشیعه ، ص ۳۲

۲ . نساء ، آیه ۱۹

۳ . جمعی از نویسندگان ، سیمای خانواده در اسلام ، ص ۱۴۳

۴ . جمعی از نویسندگان ، کانون آرامش ، ص ۱۹۳

۳-۳ تقوا مداری

واژه تقوا از ماده وقایه و به معنای حفظ شی از آنچه به او زیان می رساند . ۱

یکی از شاخصه های مهم در خانواده سالم رعایت تقوا است . خانواده از سه رکن پدر ، مادر و فرزندان تشکیل شده است . خانواده ای تقوا مدار است که همه اعضای آن از گوهر تقوا برخوردار باشند. برای دست یابی به تقوا در درون خانواده ، انسان باید از خود شروع کند ؛ زیرا فرزندان بیش از آن که از سخن والدین تاثیر پذیری داشته باشند ، از رفتار آنان الگو برداری می کنند و به تعبیری ، کودکان همان چیزی می شوند که والدین هستند ؛ نه آنچه را که می خواهند . ۲

خداوند متعال سرپرست خانواده را به تقوا سفارش می کند : > یا ایها الذین آمنوا قوا انفسکم و اهلیکم نارا < ۳ ای کسانی که ایمان آورده اید ! و خودتان و کسانتان را از آتش حفظ کنید .

امام حسن (ع) در پاسخ شخصی که گفت : دخترم را به کدام خواستگارش تزویج کنم ؟ فرمودند : به داماد با تقوا دهید ؛ اگر دوست بدارد ، محبت می کند و چنانچه دوست نداشته باشد ، اذیت نمی کند . ۴

رسول خدا می فرماید : بهترین همسر ، زنی است که با عفت و پاکی زندگی کند و از نفوذ بیگانه در امان باشد . ۵

۱ . اصفهانی ، مفردات ، ج ۳ ، ص ۴۷۹

۲ . انصاری و سیف اللهی ، سبک زندگی خانواده از دیدگاه قرآن کریم ، ص ۹۳

۳ . تحریم ، آیه ۶

۴ . طبرسی ، مکارم الاخلاق ، ص ۲۰۴

۵ . وسائل الشیعه ، ص ۱۴

۳-۴ صبر و شکیبایی

صبر، یکی از محورهای اساسی در تعالیم اسلام است. آیات و روایات، مشحون از توصیه به صبر و برخورداری از پیامدهای آن است. واقعیت این است که هر چه قدرت روحی انسان بالاتر باشد، توان بهره‌مندی مادی و معنوی او از زندگی بیشتر است. انسان صبور و مقاوم، با پیش آمدن ناملازمات، خود را نمی‌بازد و در مواجهه با موانع و مشکلات، مایوس نمی‌شود و چرخه زندگی خود را برهم نمی‌ریزد و همین روحیه، احساس شغف و شادمانی فراوانی را در او به وجود می‌آورد. ۱. اعضای خانواده سالم اهل صبر هستند و در مقابل مصیبت‌ها و سختی‌ها با صبر و شکیبایی برخورد می‌کنند. از امام صادق (ع) نقل شده که رسول خدا (ص) فرمود: آنکه در برابر بدخلقی همسرش شکیبا، و در انتظار پاداش الهی باشد، پاداش سپاسگزاران را در آخرت به او عطا خواهد کرد. ۲. از امام صادق (ع) نیز نقل شده است که پیامبر (ص) فرمود: من صبر علی خلق امراه سیه الخلق و احتسب فی ذلک الاجر اعطاه الله ثواب الشاکرین. هرکس بر اخلاق تند و خشن همسرش شکیبایی کند، همانا پروردگار به او پاداش شاکران عنایت می‌کند. ۳.

۳-۵ معنویت مداری

قرآن کتاب الهی است، که درد های اخلاقی را شفا می‌بخشد و راهنمای بشر برای رسیدن به زندگی برتر، و حیات جاودان، و حجت خدا در دنیا و آخرت است. مرد و زن در برابر این نعمت بی نظیر الهی مسئول و مکلفند، و تکلیف آنان یاد گرفتن قرآن و عمل به آیات آن در تمام شئون زندگی و آموختن آن به فرزندان و اعضای خانواده است. قرآن آئین نامه خدا به سوی بندگان است و آثارش در روش و کردار انسان‌ها متجلی می‌شود. ۴.

۱. جمعی از نویسندگان، سیمای خانواده در اسلام، ص ۱۶۱

۲. شیخ صدوق، الامالی، ص ۴۳۰

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۴۱

۴. جمعی از نویسندگان، کانون آرامش، ص ۱۷۷

رسول خدا (ص) می فرمایند: در هجوم فتنه ها وسختی ها که همچون شب تاریک به شما حمله ور می شود، به قرآن پناه ببرید ۱ و قرآن مجید می فرماید: > و امر اهلک با لصله واصتبر علیها <. ۲ خانواده خود را به نماز فرمان ده و بر انجام آن شکیبا باش. این آیه به این نکته دلالت دارد که پیامبر به عنوان سرپرست خانواده موظف شد تا خانواده خود را به نماز امر کند. بنابراین خانواده ای سالم محسوب می شود که اعضای آن خانواده اهل معنویت و انس با قرآن و ارتباط با خداوند متعال باشند.

۴- شاخصه های اقتصادی

۴-۱ کسب حلال

کسب حلال به نوعی از فعالیت اقتصادی گفته می شود که در چارچوب قوانین اسلامی انجام می گیرد و مهم ترین فایده آن تامین منافع خود و خانواده است. در خانواده سالم هدف، رسیدن به مادیات از هر راهی نیست بلکه، این خانواده با پیروی از فرامین دینی برای به دست آوردن روزی حلال تلاش می کنند. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: به دنبال روزی حلال رفتن بر هر مرد و زن مسلمان لازم است. ۳ طبق آیات و روایات اهل بیت (ع) خداوند برای تمام مخلوقات روزی حلال مقدر فرموده است و اگر انسان عجله نکند به او خواهد رسید و در مکتب اسلام بر کار و تلاش برای به دست آوردن روزی حلال تاکید فراوانی شده است. در آموزه های دینی، پاک ترین درآمد ها متعلق به کسی است که از راه کار و کسب و معامله ی صحیح و درست اموالی را به دست بیاورد. ۴

۱. کافی، ج ۲، ص ۵۹۹

۲. طه، آیه ۱۳۲

۳. بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۹

۴. جمعی از نویسندگان، کانون آرامش، ص ۱۸۵

کسب و کار حلال نزد اهل بیت (ع) از اهمیت زیادی برخوردار بوده است . و آن را جهاد نامیدند . امام صادق ع می فرمایند : الکاد علی عیاله کالمجاهد فی السبیل الله . تلاشگری که برای خانواده اش زحمت می کشد ، مانند کسی است که در راه خدا جهاد می نماید . ۱

۲-۴ اعتدال و میانه روی

در یک خانواده سالم شایسته است که فرد در اداره زندگی ضمن پرهیز از اسراف و بخل ورزی ، اعتدال و میانه روی را در مسائل اقتصادی رعایت کند .

تعدیل و میانه روی در مخارج ، روش پسندیده ای است که سفارش های فراوانی در باره آن شده و در مقابل اسراف و تبذیر مورد نکوهش قرار گرفته است . در اسلام اعتدال و میانه روی به گونه ای زیبا و مهم تبیین شده است بطوریکه حتی انفاق را بر اساس اعتدال ترسیم می کند و بیان می دارد که بخشیدن و انفاق کردن هم نباید از دایره اعتدال خارج شود . خداوند در سوره فرقان می فرماید :

> و الذین اذا انفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواما < . ۲ بندگان شایسته خدا در

هنگام انفاق ، نه زیاده روی می کنند و نه کم می گذارند بلکه راه میانه ای را می پیمایند . رعایت اعتدال در مسائل اقتصادی زندگی از اهمیت فراوانی برخوردار است به گونه ای که پیامبر اکرم (ص) می فرماید : هیچ خرج کردنی نزد خدا ، محبوب تر از آن نیست که با میانه روی همراه باشد. ۳ در اسلام علاوه بر دستوراتی که نسبت به میانه روی شده سفارش های فراوانی نیز راجع به قناعت آمده است . در روایتی از امام ع آمده است : قناعت بی نیازی و توانگری است و میانه روی چیزی است که کفایت زندگی می کند . ۴

۱ . کلینی ، کافی ، ج ۵ ، ص ۸۸

۲ . فرقان ، آیه ۶۷

۳ . منتخب میزان الحکمه ، ح ۵۲۲۸

۴ . بحار الانوار ، ج ۷۸ ، ص ۱۰

۴-۲ انفاق و کمک به محرومان

یکی از شاخصه های خانواده سالم این است که اعضای آن اهل انفاق به یکدیگر و کمک به محرومان باشند و در هنگام مشکلات همدیگر را یاری کنند و حاجات و نیازهای محرومان را رفع می کنند. انفاق محبت ناچیزی در برابر زحمت های طاقت فرسای پدر و مادر است. اگر چه پاداش مالی، شب نخوابیدن های مادر و لقمه از دهان گرفتن هایش را جبران نمی کند و جوانی و زیبایی ای را که برای بالندگی فرزند هزینه کرده، به او باز نمی گرداند، لیکن نشانه ای از نیک رفتاری و قدر دانی فرزند است.

خداوند در قرآن کریم می فرماید: < یسئلونک ماذا ینفقون قل ما انفقتم من خیر فللوالدین >. ۱ از تو می پرسند چه چیزی را انفاق کنند؟ بگو: هر خیر و نیکی (و سرمایه سودمند مادی و معنوی) که انفاق می کنید، باید برای پدر و مادر باشد. در واقع، فرزند با این عمل، منتی بر والدین ندارد؛ زیرا تمام هستی او، مرهون والدین است. ۲ در یک خانواده سالم اعضای آن در هنگام مشکلات به یاری هم می شتابند و به راحتی بخشی از اموال خود را برای رفع مشکلات همدیگر صرف می کنند.

خداوند متعال نیز، می فرماید: هرگز به نیکو کاری نخواهید رسید تا از آنچه دوست دارید انفاق کنید و از هر چه انفاق کنید قطعاً خدا بدان آگاه است. ۳ و در روایتی آمده است: تو اموالت برای پدرت می باشی. ۴ بنابراین از این مطالب به دست می آید که خانواده سالم نه تنها اهل انفاق و کمک به یکدیگر هستند بلکه نسبت به سایر محرومان جامعه نیز انفاق می کنند.

۱. بقره، آیه ۲۱۵

۲. انصاری و سیف اللہی، سبک زندگی خانواده از دیدگاه قرآن کریم، ص ۲۲۱

۳. آل عمران، آیه ۹۲

۴. طوسی، المبسوط، ج ۶، ص ۳۳

نتیجه گیری

موضوع پژوهش شاخصه های خانواده سالم از منظر اسلام می باشد . و با توجه به اینکه یکی از نهاد های تاثیر گذار بر زندگی فردی ، اجتماعی انسان خانواده می باشد و امروزه این نهاد با مشکلات و آسیب های فراوانی مواجه شده است .

لذا برای مقابله با این مشکلات و آسیب ها و حفظ سلامت و قداست خانواده تحقیق و شناخت شاخصه های خانواده سالم از اهمیت بسزایی برخوردار است .

با توجه به تحقیقاتی که صورت گرفته است ، خانواده سالم دارای شاخصه های فراوان اعتقادی ، اخلاقی ، رفتاری و اقتصادی می باشد . شاخصه های اساسی همچون : ایمان به خدا و معاد ، اخلاق نیکو ، تقوادماری ، کسب حلال و اعتدال و ... از اهمیت بیشتری برخوردار هستند .

و برای اینکه خانواده سالم و مطلوب باشد و اعضای آن به کمال و رشد برسند باید دارای ویژگی های مربوط به این شاخصه ها باشند در غیر این صورت ، سلامت خود را از دست خواهند داد . و جامعه را نیز با مشکلات فراوانی مواجه خواهند کرد .

موضوعاتی نیز برای پژوهش معرفی می شود که عبارت اند از :

بررسی شاخصه های زنان موفق در اسلام

بررسی شاخصه های همسر ایده آل در اسلام

بررسی آثار شاخصه های اعتقادی بر خانواده

بررسی آثار شاخصه های اخلاقی ، رفتاری بر خانواده

منابع و ماخذ

- ۱- قرآن
- ۲- آوری ، عبدالواحد ، غررالحکم و دررالکلم ، قم : دفتر تبلیغات اسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۶۶ ه ش.
- ۳- انصاری ، علی رضا ، سیف اللهی ، حسین ، سبک زندگی خانواده از دیدگاه قرآن کریم ، قم: موسسه بوستان کتاب ، چاپ اول ، ۱۳۹۷ ه ش .
- ۴- پناهی ، علی احمد ، "نقش التزام به آموزه های دینی در تربیت و استحکام خانواده " ، معرفت اخلاقی ، شماره ۲ ، بهار ۱۳۸۹ ه ش .
- ۵- جمعی از نویسندگان ، سیمای خانواده در اسلام ، قم : بوستان کتاب ، چاپ اول ، ۱۳۹۴ ه ش .
- ۶- خمینی ، روح الله ، صحیفه نور ، تهران : سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۶۹ ه ش .
- ۷- دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، تهران : دانشگاه تهران ، ۱۳۷۷ ه ش.
- ۸- راغب اصفهانی ، حسین ، مفردات و الفاظ قرآن ، بیروت : دار القلم ، چاپ اول ، ۱۴۱۲ ه ق .
- ۹- سالاری فر ، محمد رضا ، خانواده از نگرش اسلام و روانشناسی ، تهران : سمت ، چاپ نهم ، ۱۳۹۲ ه ش .
- ۱۰- شعیری ، محمد ، جامع الاخبار ، نجف : مطبعه حیدریه ، چاپ اول ، بی تا .
- ۱۱- شبدینی ، محمد ، کانون آرامش ویژگی های خانواده اسلامی ، قم : پژوهشکده تحقیقات اسلامی ، زمزم هدایت ، چاپ اول ، ۱۳۹۲ ه ش .

- ۱۲- صداقت ، محمد عارف ، سبک زندگی اسلامی در خانواده ، قم ؛ بوستان کتاب ، چاپ اول ، ۱۳۹۴ ه ش.
- ۱۳- صدوق ، محمد ، عیون جامع اخبار الرضا ، تهران ؛ جهان ، چاپ اول ، ۱۳۷۸ ه ق .
- ۱۴- صدوق ، محمد ، الامالی ، قم ؛ البعثه ، چاپ اول ، ۱۴۱۷ ه ق .
- ۱۵- صفورایی پاریزی ، محمد مهدی ، " شاخصه خانواده کارآمد " ، پژوهش نامه مطالعات اسلامی زنان و خانواده ، شماره یک ، ۱۳۹۲ ه ش .
- ۱۶ - طبرسی ، رضی الدین ، مکارم الاخلاق ، بیروت ؛ منشورات الاعلمی ، چاپ ششم ، ۱۳۹۲ ه ق.
- ۱۷ - طوسی ، محمد ، المبسوط فی فقه الامامیه ، تهران ؛ المكتب المرتضویه الاحیاء الاثار الجعفریه ، چاپ دوم ، ۱۳۸۷ ه ق .
- ۱۸ - عاملی ، محمد ، وسائل الشیعه ، قم ؛ موسسه آل البيت ، چاپ اول ، ۱۴۰۹ ه ق .
- ۱۹ - کلینی ، محمد ، کافی ، تهران ؛ دارالکتب الاسلامیه ، چاپ چهارم ، ۱۴۰۷ ه ق .
- ۲۰ - مجلسی ، محمدباقر ، بحار الانوار ، بیروت ؛ دارالاحیاء التراث العربی ، چاپ دوم ، ۱۴۰۳ ه ق .
- ۲۱- مکارم شیرازی ، ناصر ، برگزیده تفسیر نمونه ، تهران ؛ دارالکتب الاسلامیه ، چاپ سیزدهم ، ۱۳۸۲ ه ش .
- ۲۲- محمدی ری شهری ، محمد ، منتخب المیزان الحکمه ، قم ؛ دارالحديث ، چاپ دهم ، ۱۳۸۸ ه ش.
- ۲۳ - معین ، محمد ، فرهنگ لغت ، تهران ؛ زرین ، چاپ سوم ، ۱۳۸۶ ه ش .